

FUNDACJA GENERALI ELŻBIETY ZAWACKIEJ
Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej
oraz Wojskowej Służby Polek
87-100 Toruń, ul. Podmurna 93, tel. 0048 56 65 22 186
e-mail: fapok@wp.pl; www.zawacka.pl
NIP 956 16 25 127; REGON 870502736
KRS 00000 41692
Nr r-ku 82 1090 1506 0000 0000 5002 0244

Gdynia

wyw. ekst. gr. „Nikolaj
Sewca Demokratyżana, NOW

+ Arciszewski Nikołaj
ps. „Walery” Skryński.
Byczewski”

M: 1509/2410¹ Pom.

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI — *Arcaiszewski Mikołaj*
T. X: 1509/2410 Pom.
Golynia „Leica Demok.”

I/1. Relacja —

I/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora —

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację *k. 2 s. 1-2*

III/1 – Materiały dotyczące rodziny relatora —

III/2 – Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 – Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III/4 – Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 – inne. —

IV. Korespondencja —

V. Nazwiskowe karty informacyjne *k. 7*

VI. Fotografie *brak*

11. Materiały uzupełniające -
- Arciszewski Nikołaj:

1. art. Henryk Nowaczyk, "Michał",
Dziennik Bałtycki, 19.06.1987, omów. k. 1 s. 1
2. Biogram - Arciszewski Nikołaj, [w:]
Słow. Pomorskie Nadwiślańskie, pod
red. Stanisława Gierszewskiego,
Gdańsk 1992, t. 1., s. 38-39, kserokop. k. 1 s. 2

Nowaczyk Henryk, M. Arciszewski - dziennikarz i wywiadowca „Michał”
Zw: Jakiennik Baltycki z du- 19 czerwca 1987r.

M. Arciszewski — dziennikarz i wywiadowca

»Michał«

zob. data 19/6/87.

Zmagania wojenne w armijnych sztabach przypominają grę w szachy. O powodzeniu decyduje nie tylko waleczność żołnierza, broń i amunicja ale także umiejętność przewidywania ruchów przeciwnika a więc wyprzedzanie, blokowanie, kamuflaż...

Wywiad odegrał na wszystkich frontach II wojny światowej swą znamieną rolę, popartą bohaterstwem i bezgranicznym poświęceniem wielu bezimiennych żołnierzy „cichego frontu” — walki na mózgu.

POLSKI wywiad ma na tym polu ogromne zasługi. Znane są działania wywiadowcze mające na celu zniszczenie V-1 i V-2, akcja „N” i inne. Przez cały okres okupacji z Mazowsza, Pomorza czy Śląska płynęły w eter tysiące słów, których wartość bojowa można przeliczać na miarę dywizji i armii.

Wiele kart z dziejów walki na „cichym froncie” pozostało dotąd nieznanymi. Archiwa niechętnie udostępniają dokumenty na ten temat. Często czas zacierza wszelkie ślady...

Jedną z grup wywiadowczych pracujących na rzecz wschodniego teatru II wojny światowej, była grupa „Michał”, dowodzona przez gdyńskiego dziennikarza kpt. **Mikołaja Arciszewskiego**. O znaczeniu tej grupy wywiadowczej niech świadczy wypowiedź byłego niemieckiego oficera Abwehry o nazwisku Harry Piepe:

Po rozszyfrowaniu kilkuset depech przechwyconych przez hitlerowski kontrwywiad „okazało się, że depeşe obrazują bezbłądnie całe niemieckie przegrupowanie do letniej ofensywy 1942 r... Niemiecka ofensywa w kierunku Kaukazu nie mogła rozpocząć się w terminie, za bardzo Timoszenko przemieszał nasze pozycje wyjściowe. Mógł to uczynić tylko I jedynie dzięki danym, które dostarczyli Arciszewski, grupy „Rote Kappelle” i „Rote Drei”. Zamiast 25 maja armia niemiecka rozpoczęła marsz dopiero 4 lipca, sześć tygodni później”.

Kim był Mikołaj Arciszewski, późniejszy dowódca wywiadowczej grupy „Michał”?

Urodził się w Wilnie w 1908 roku. Po latach rodzice Mikołaja przenieśli się do Wielkopolski, gdzie gospodarowali na niewielkim majątku w Miedzichowie. Po maturze studiował Arciszewski prawo na Uniwersytecie Poznańskim i już wówczas interesował się dziennikarstwem. Jego pierwszą redakcją był oddział „Dnia Pomorskiego”. Jednakże zawodowo rozwinął się dopiero w Gdyni, w której zamieszkał w 1934 roku. Starszy gdynianie pamiętają redaktora Arciszewskiego z tekstów zamieszczanych w „Gazecie Morskiej”, a następnie w „Torpedzie” i „Kurierze Baltyckim”.

Zajmując się głównie publicystyką społeczno-polityczną dostrzegali Arciszewski nadciągającą burzę wojenną oraz śmiertelne niebezpieczeństwo grożące Polsce i Europie ze strony hitleryzmu. Sądzić należy że owa rozległa wiedza z tej dziedziny zdecydowała później o wyborze niebezpiecznej drogi walki z okupantem.

Najpierw był jednak normalny front — kampania wrześniowa, w której uczestniczył w stopniu najpierw porucznika, zaś potem kapitana.

Po kapitulacji stolicy nie oddał się do niewoli i po

wielu tarapatkach przedostał się do Wilna, gdzie został internowany w obozie Kalwaria.

W lecie 1940 roku — jak wspomina jeden z żyjących członków grupy „Michał” prof. Donald Steyer z Uniwersytetu Gdańskiego — został Arciszewski wraz z innymi polskimi oficerami przebywającymi na Litwie, Łotwie i Estonii internowany w Kozielsku. Tam też z inicjatywą kilkunastu oficerów świadomych aktualnej sytuacji politycznej i militarnej oraz potrzeby ułożenia stosunków z naszym wschodnim sąsiadem zorganizowano grupę, która przyjęła nazwę Lewicy Demokratycznej. Duchowym przywódcą tej grupy został właśnie Arciszewski. Jeden z internowanych, późniejszy zastępca dowódcy pułku myśliwskiego „Warszawa” Medard Konieczny pisze o spotkaniu członków „lewicy” z oficerami radzieckimi. Arciszewski „w długim wywodzie starał się udowodnić, że wojna niemiecko-radziecka jest nieunikniona i wybuch jej jest bardzo bliski”.

Przewidywania Arciszewskiego miały się wkrótce sprawdzić. Wobec postępujących w szybkim tempie wojsk niemieckich radziecki sztab obrony stanął przed koniecznością uruchomienia sprawnych siatek zwiadań tzw. aalekiego zasięgu. W organizowaniu tych komórek uczestniczyła także spora grupa oficerów — ochotników z Lewicy Demokratycznej. Rozpoczęło się intensywne szkolenie, zaś jego tempo nie zawsze uwzględniało utrzymanie wysokiego poziomu. Jako pierwsza kurs ukończyła 5-osobowa grupa pod dowództwem kpt. Mikołaja Arciszewskiego. W jej skład weszli ponadto ppor. Zbigniew Romanowski (zastępca dowódcy), ppor. Igor Mickiewicz (radiotelegrafista) oraz ppor. Jerzy Ziółkowski i ppor. Stanisław Wiński.

Grupa, która przyjęła kryptonim „Michał” zrzucono w nocy z 16 na 17 sierpnia 1941 roku z samolotu Li-2 niezbyt szczęśliwie, gdyż koło Łodzi w powiecie piotrkowskim zamiast w GG. W dodatku okoliczne wsie były w dużej części zamieszkałe przez osadników niemieckich. Na początku jednak szczęście im sprzyjało. Udało się też przejść przez „zieloną granicę” i wkrótce uruchomić łączność radiową z centralą.

Arciszewski był człowiekiem znanym w Warszawie. W stolicy znalazło się też wiele osób wynanych z terenów Pomorza oraz Gdyni. Dlatego nie miał trudności z nawiązaniem kontaktów i montowaniem siatki wywiadowczej, która początkowo miała penetrować rejon: Gdynia, Gdańsk, Poznań, Toruń, Kutno. Szczegółnie nie aktywna była grupa młodych, byłych uczniów gimnazjum i liceum gdyńskiego, którzy znaleźli się w Warszawie: Franciszek Kamrowski, Jerzy Tomaszunas, Bogusław Kopka, Tadeusz i Andrzej Zupańscy, Jerzy Czapliski i bracia Hozzowscy. W Toruniu kontakt z grupą nawiązał Donald i Włodzisław Steyerowie — synowie komandora Steyera, dowódcy obrony Helu.

Jak wspomina żyjący do dziś zastępca dowódcy grupy Zbigniew Romanowski (zamieszkały w Białymstoku), właśnie szerokie znajomości Arciszewskiego kolidowały z zasadami pracy wywiadowczej, chociaż a aresztowaniu Arciszewskiego i kilku współpracowników mógł zdecydować zwykły przypadek. Pan Romanowski nie wyklucza także zdrady jednego z kurierów. Niezgodnie z zasadami konspiracji trwały też seanse nadawcze. Po prośbu zbyt długi czas nadawania ułatwiał wykrzykie radiostacji.

Tak też się stało 27 lipca 1942 roku. Pad willę w Józefowie koło Warszawy, z której nadawano kolejny komunikat podeszła zniecacka duża grupa żandarmerii. Młody chłopak Bogusław Kopka pierwszy zauważył kordon i zaalarmował kolegów zdolat zbiedz. W tym czasie Arciszewski, Mickiewicz i obecna w lokalu Irmina Krupowicz niszczyli szyfry. W wyniku strzelaniny Arciszewski i Irmina Krupowicz zostali ranni, zaś Mickiewicz próbował dokonać samobójstwa.

Siedztwo trwało bardzo długo, gdyż Niemcy mieli nadzieję rozszyfrowania całej grupy. Nikt jednak z tej trójki nikogo nie wydał. 11 maja 1943 roku wprowadzono Mikołaja Arciszewskiego z Pawiaka na drugą stronę ulicy i rozstrzelano. Nie uniknął też śmierci Igor Mickiewicz. Irmina Krupowicz przeszła zaś gehenne w Majdanku i Buchenwaldzie.

Grupa „Michał” przestała wprawdzie istnieć, ale większość jej członków kontynuowała walkę w szeregach innych ugrupowań polskiego podziemia.

– Bukowski A., Życie kulturalne i literackie Gdyni, Gdynia 1979; Karnicki B., Marynarski worek wspomnień, W. 1987; Nazarewicz R., Lewicowo-demokratyczne ugrupowanie oficerów WP i jego współdziałanie z Armią Radziecką, WPH 1971 nr 1, 2; tenże, Razem na tajnym froncie, W. 1983; Steyer D., Mikołaj Arciszewski – dziennikarz i żołnierz, Roczn. Gdynski 1974 nr 5 s. 160–3; tenże, Mikołaj Arciszewski, Pom. Gd. 16; Vogl T., Kapitan Mikołaj Arciszewski – dziennikarz, żołnierz, patriota, Kalendarz Bydgoski 1978; Wspomnienia więźniów Pawiaka, W. 1964; Ziółkowski J., Grupa „Michał” nadaje, W. 1971.

Donald Steyer

ARCISZEWSKI Mikołaj (1908–1943), dziennikarz, członek ruchu oporu. Ur. się 23 I w Wilnie. Jego ojciec Mikołaj oraz matka Zinajda z d. Gherard posiadali niewielki majątek Miedzichowo w Wielkopolsce. A. studiował w ciągu 2 lat prawo na uniw. poznańskim, zmuszony został jednak do przerwania studiów z powodu trudnych warunków materialnych. Podjął pracę w dziennikarstwie, początkowo w poznańskim tygodniku „Od A do Z”, następnie w bydgoskiej redakcji „Dnia Pomorskiego”, a od 1934 w gdyńskiej mutacji tej gazety: „Gazecie Morskiej”. W 1936 wraz z redaktorem Józefem Dobrostańskim rozpoczął wydawać tygodnik „Torpeda”, noszący podtytuł „Oczy i uszy Gdyni”. Pismo to zyskało szybko licznych czytelników i prenumeratorów, redagowane było żywo i interesująco, a szczególną atrakcją stanowiły bardzo dobre rysunki i karykatury, których autorem był A. Trudności finansowe spowodowały jednak upadek pisma, które przestało wychodzić od 1937, lecz jeszcze przez blisko r. ukazywało się jako dodatek do gdyńskiego „Ku-

3
riera Bałtyckiego”, w której to gazecie pracował A. do wybuchu wojny. Zmobilizowany w sierpniu 1939 brał udział w walkach w rejonie Tczewa i Świecia a następnie w obronie Warszawy, gdzie uzyskał awans na stopień kpt. Po kapitulacji stolicy przedostał się do Wilna i został później internowany w obozie Kalwaria na Litwie, skąd przeniesiono go do obozu w Kozielsku, gdzie wszedł w skład grupy oficerów określających się jako „Lewica Demokratyczna”. Po krótkim pobycie w obozie szkoleniowym w Griażowcu pod Wologdą został na czele pięcioosobowej grupy oficerów pol. przetrzucony do kraju. W nocy z 16 na 17 VIII 1941 wylądował koło wsi Zofiówka w ówczesnym pow. piotrkowskim. Po przybyciu do Warszawy grupa A. przyjęła krypt. „Michał” i rozpoczęła dywersyjno-wywiadowczą działalność. A. nawiązał wówczas kontakty z osobami znanymi mu z Wybrzeża, między innymi z grupą byłych uczniów gimnazjum i liceum nr 803 w Gdyni. Grupa „Michał” posiadała radiostację, za pośrednictwem której przekazywano stale aktualne informacje dotyczące rozmieszczenia wojsk niemieckich, transportów wojskowych, lokalizacji baterii artylerii przeciwlotniczej itp. Informacje te dotyczyły nie tylko terenu Warszawy i okolic, lecz poszerzano je stopniowo o obszary nadbałtyckie Pomorza i Prus Wschodnich dzięki rozwiniętej sieci współpracowników. Jako dowódca grupy A. wykazywał stale wiele inicjatywy i wytrwałości, był bardzo dobrym organizatorem i cieszył się zawsze sympatią i zaufaniem podkomendnych. Używał kilku pseud., m.in. „Walery”, „Skrzyński” i „Byczewski”. Działalność grupy „Michał” dobiegła tragicznego końca w dniu 27 VII 1942. Wówczas to znajdująca się na terenie Józefowa pod Warszawą radiostacja grupy została zlokalizowana i otoczona przez hitlerowców. Przebywający tam wraz z grupą współpracowników A. został ranny i uwięziony. Osadzony na Pawiaku, wielokrotnie przewożony do siedziby gestapo w al. Szucha, mimo tortur zachował do końca dzielną, patriotyczną postawę, nikogo nie wydał i niczego nie ujawnił. 11 V 1943 na rozkaz SS Hauptsturmführera Paula Wernera został zastrzelony w ruinach getta. Miejsce grobu A. nie jest znane.

Encyklopedia II wojny światowej, W. 1975.

38 Słow. biograficzny Pomorski Radniński'skiej pod mol. St. Gierszewskiego, Goleńsk 1° 92, t. 11.

T: K:1509/2410 Pom.

Gdynia

Archiewski Nikołaj
S. Słarty informacyjne
k. 7

2/

GDYNIA

1

ARCISZEWSKI MIKOŁAJ

Łob. 4. Łesomy nadbrzeżie - relacja
Helena Mikulowska

8/195

adywie 2

Archiezebeli Milloŕaj

Intimowet sŕi meŕp 7244 ne kŕuceni bŕdyne
(kŕoŕo zefotowc meŕ J. toŕcukŕp-ŕteuŕpniŕiŕ
4 1531r.) - piŕet o tŕuŕi ŕŕhŕlŕŕy.

zob. T. ; ŕteuŕpniŕiŕ J.) miŕp. Gmŕchŕch,
I/1 /ŕw. 32

4MM-P8

Amiszewski Stanisław, w. wo. Gdynia²
dowódca grupy wojennej "Indiaki" ³ prasa
dziennikar. Mroczkowski Karol. w. wo. pom. w. wo.
potem kap. Po kapitulacji przedostał się do
Włocławka, latem 1940 intern. do Słobieszewa,
Taru i Rylsk. oficerami wojsk grupy "Sielcy
Demokratycznej /Ami/ Poznań. potrzeby, użycie
organizacji ze zbrojeniami. W sierp. 1941 grupa
"Indiaki" zrzucono ok Łodzi, udało się przejść
do GG. W Łodzi zorganizowano szereg wojew.
dow. na rejon: Gdynia, Gdańsk, Toruń, Kutno
działający do 27 lip. 1942. Aryst. w czasie walk
woj. program. Amiszewski Karol, długie
śledztwo, 11 maja 1943 rozstrzelany w Ł. w.
verte/

Моловасяк Н., « М. Арсизевский, дневник
выяснения « шиднаї ». Дз. Баїт, 1987,
2 дн. 19, 06 / АР АК, Шоры І. Коpec, т. 5 /
ф. к. - 1994 зоб. тешка

Kpt. WP Arciszewski Mikołaj ps. Micheł

wzrost 16/17 VIII 1941

zob. Dowódca "Beryllium" S 132

grupa "Micheł" - siatka zorganizowana
współprac. z NO W (nie terenie)

grupa zlikwidowana przez Niemców (Warszawa)

zob. Steyer Donald

KOPon
Kof 4

Arciszewski Nikołaj

Golina 7
err. wypr.
"Nikołaj"

zob. T. N. 885/1585 Pom.
Steyer Donald - Tomu

18. X '09

Arciszewski Nikołaj

